

4. Ничкало Н. Г. Развитие профессиональной освіти в условиях глобализационных та интеграционных процессов : монография. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. 125 с.
5. Павленко В. В. Особенности подготовки будущего учителя в Республике Польша в контексте поликультурного подхода. *Проблеми освіти: Збірник наукових праць*. Вінниця–Київ, 2015. Вип. 82. С. 196–203.
6. Banach Cz. Społeczeństwo polskie wobec wyzwań transformacji systemowej. Koreferaty / Komitet Prognoz «Polska XXI wieku» przy Prezydium PAN. Warszawa: Wydaw. Komitet Prognoz Polska 2000 plus, 1998.
7. Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku. T. 2 / red. Tadeusz Pilch. Warszawa: Wydaw. Akademickie «Żak», 2003. 1114 s.
8. Huber L. Modularisierung und Creditsysteme in der Lehrerbildung. Duisburg, 2001. S.28-57.
9. Okoń W. Nowy słownik pedagogiczny. Warszawa: Wydaw. Akademickie «Żak», 1998. 336 s.
10. Polityka społeczna. Materiały do studiowania / red. A. Rajkiewicz, J. Supińska, M. Księzopolski. Katowice: «Śląsk», 1998, 304 s.

References

1. Kvyatkovs'ka H . Evolyutsiya osobystisnoyi pedahohiky [Evolution of personal pedagogy]. Varshava, 2002. 147s.
2. Matiienko O., Bardashevs'ka YU. Aksiolohichnyy pidkhyd u pidhotovtsi maybutnikh uchyteliv inozemnykh mov do pedahohichnoyi vzyayemodiyi (z dosvidu universytetiv Respubliki Pol'shcha) [Axiological approach in preparing future teachers of foreign languages for pedagogical interaction (from the experience of universities of the Republic of Poland)]. Suchasni informatsiyni tekhnolohiyi ta innovatsiyni metodyky navchannya v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiya, teoriya, dosvid, problemy. 2020. Vyp. 57. S. 107-113.
3. Morits YA. Systema profesynoyi pidhotovky vchytelya ta napryamy optymizatsiyi v umovakh rozvytku suchasnoyi osvity v Pol'shchi:dys...dokt. ped.nauk [The system of professional teacher training and directions of optimization in the circumstances of the development of modern education in Poland: diss. ... Dr. ped. of science]. Krakiv, 2005. 675s.
4. Nychkalo N.H. Rozvytok profesynoyi osvity v umovakh hlobalizatsiynykh ta intehtratsiynykh protsesiv: monohrafiya [Development of professional education in the conditions of globalization and integration processes]. K.: Vydavnytstvo NPU imeni M.P.Drahomanova, 2014. 125 s.
5. Pavlenko V.V. Osoblyvosti pidhotovky maybutn'oho vchytelya v Respublitsi Pol'shcha v konteksti polikul'turnoho pidkhodu [Peculiarities of future teacher training in the Republic of Poland in the context of a multicultural approach]. Problemy osvity: Zbirnyk naukovykh prats'. Vinnytsya-Kyyiv, 2015. Vyp.82. S. 196-203.
6. Banach Vol. Pol's'ke suspil'stvo pered vyklykamy systemnoyi transformatsiyi. Lystuvannya / Komitet prohnosiv «Pol'shcha KHKHI stolittya» pry Prezydiyi Pol's'koyi akademiyi nauk. Varshava: Vydav. Prohnosnyy komitet Pol'shcha 2000 plyus, 1998.
7. Pedahohichna entsyklopediya 21 stolittya. T. 2 / red.Tadeush Pil'kh. Varshava: Vydav. Akademichnyy «Zhak», 2003. 1114 s.
8. Huber L. Modularisierung und Creditsysteme in der Lehrerbildung. Duysburh, 2001. S. 28-57.
9. Okoń W. Novyy pedahohichnyy slovnyk. Varshava: Vydav. Akademichnyy «Zhak», 1998. 336 s.
10. Sotsial'na polityka. Navchal'ni materialy / red.: A. Raykevych, YA. Supins'ka, M. Ksenzhopol's'kyy. Katovitse: «Sileziya», 1998, 304 s.

УДК 374.14/268(14.4)

DOI 10.31652/2415-7872-2022-72-86-92

НАДІЯ ОПУШКО

orcid.org/0000-0002-3013-2675

hmarka52@gmail.com

кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського вул. Острозького, 32, м. Вінниця

ДУАЛЬНА СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В НІМЕЧЧИНІ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Дуальна професійна освіта – унікальна, та, як виявилось, перспективна форма підготовки кваліфікованих фахівців у багатьох країнах світу. Вивчення німецької практики нормативно-правового регулювання професійної освіти є важливим для подальшого розуміння суті дуального навчання. Дуальність в здобутті професійної освіти є стратегічним напрямом діяльності німецького уряду, що проявляється в усебічному правовому регулюванні освітніх питань за дуальною формою навчання в різних галузях законодавчої ініціативи. За організацією співпраці здобувачів освіти, закладів освіти та навчальних підприємств здійснюють контроль як державні інституції (Федеральне Міністерство освіти Німеччини, профспілки та ін.) та недержавні організації.

У статті представлено характеристику нормативно-правового забезпечення дуальної системи професійної освіти в Німеччині. Використовуючи методи узагальнення, систематизації та порівняння,

послугуючись принципами об'єктивності, послідовності, логічного викладу здійснено аналіз правового забезпечення професійної освіти в усіх федеральних землях Німеччини, визначено особливості в законодавчому регулюванні дуальної освіти та вказано на протиріччя, що виникають у різних землях у процесі його організації.

Ключові слова: Німеччина, федеральні землі, професійна освіта, дуальна система навчання, нормативно-правове забезпечення.

NADIYA OPUSHKO

Candidate of pedagogical sciences (Ph. D), associate professor of pedagogy, vocational education and management of educational institutions Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Ostrozhskoho str. 32, Vinnytsia

DUAL SYSTEM OF VOCATIONAL EDUCATION IN GERMANY: LEGAL AND REGULATORY FRAMEWORK

Dual vocational education is a unique and, as it turned out, promising form of training qualified specialists in many countries of the world. The study of German practice of legal regulation of vocational education is important for further understanding of the essence of dual education. The study revealed the uniqueness of the functioning of the legal system in the field of dual education, which is due to both the historical preconditions for the formation and development of the dual system and the federal structure of Germany. Duality in the acquisition of vocational education is a strategic direction of the German government, which is manifested in the comprehensive legal regulation of educational issues in the dual form of education in various fields of legislative initiative. Both state institutions (the Federal Ministry of Education of Germany, trade unions, etc.) and non-governmental organizations control the organization of cooperation between students, educational institutions and educational enterprises.

The article describes the legal and regulatory framework of the dual system of vocational education in Germany; the author, using the methods of generalization, systematization and comparison, using the principles of objectivity, consistency, logical presentation, analyzed the legal support of vocational education in all federal states of Germany, identified the peculiarities in the legislative regulation of dual education and the contradictions that arise in different states in the process of its organization. The study of the legal regulation of the dual form of vocational education is important for Ukraine, in its desire to implement foreign experience in the national education system, because the training of highly qualified specialists who will have not only proper practical experience in the chosen specialty upon graduation, but also a promising place of work, is an important condition for the reconstruction of the state in the post-war period.

Key words: Germany, federal states, vocational education, dual system of education, regulatory and legal support.

Дуальна професійна освіта Німеччини – це особлива національна освітня система. Її унікальність зумовлена як історичними передумовами створення, федеральним устроєм держави, так і комплексним нормативно-правовим забезпеченням. Дуальна форма здобуття професійної освіти є стратегічним напрямом діяльності німецького уряду, а тому регламентується законами про професійне навчання (*BBiG*), про сприяння професійному навчанню (*BerBiFG*), молодіжним законом про охорону праці молоді (*JArbSchG*), положенням про професії (*HWO*) тощо. Основні характерні риси дуального навчання пов'язані між собою ідеологією співробітництва, що активно підтримують на законодавчому рівні Міністерство освіти і науки Федеративної Республіки Німеччина, Федеральний інститут професійної освіти, а також міністерства і відомства федеральних земель, котрі контролюють нормативні та освітньо-методичні аспекти діяльності закладів освіти і підприємств, громадських організацій та ін. [6].

Значення дуальної освіти для економіки Німеччини важко переоцінити, адже саме вона стимулювала зростання загального рівня освіти населення, а міжнародна співпраця в галузі професійної освіти дає чимало позитивних результатів. У молоді з'являється перспектива на Батьківщині, зростає рівень солідарності в суспільстві, позаяк добре підготовлені фахівці створюють конкурентні переваги, що дозволяють більшій кількості осіб одержати добре оплачувану роботу.

Проблему становлення, розвитку та організації професійної освіти в різних країнах світу, а також у Німеччині, досліджувала низка знаних вітчизняних науковців: Н. Абашкіна, Н. Авшенюк, С. Бабушко, Н. Бідюк, Т. Десятов, А. Каплун, В. Кудін, О. Локшина, С. Мельник, Л. Пуховська, В. Радкевич та ін. Однак для забезпечення об'єктивного висвітлення заявленої проблеми наша увага була приділена працям німецьких науковців в галузі освіти та права: Х. Вільфрід (H. Wilfried) [10], А. Вольтер (A. Wolter) [17], В. Герштунг (V. Gerstung), Е. Деуер (E. Deuer) [8; 9], Х. Ебнер (Ch. Ebner) [7], К. Камм (C. Kamm) [17], С. Кроне (S. Krone) [13], Б. Лангфельдт (B. Langfeldt) [10], К. Ленц (K. Lenz) та Ф. Лютге (F. Lutge) [17], Л. Мордхорст (L. Mordhorst) [15], О. Пае (O. Pache), М. Ратерман (M. Ratermann) та Н. Сіргун (N. Sigru) [15], Ю. Цабек (J. Zabeck), К. Штратманна (K. Stratmann). Окрім того, нами проаналізовано офіційні федеральні та регіональні сайти відповідних профільних міністерств і відомств, що займаються питаннями освіти [2; 3].

Мета статті полягає в критичному аналізі нормативно-правової бази дуальної системи професійної освіти Німеччини та виокремленні її особливостей.

Дуальна освіта – це симбіоз теоретичної та практичної частин підготовки, коли необхідні знання студент одержує на базі університету, а опрацьовує їх на підприємстві (фірмі), з якою співпрацює заклад освіти [1, с. 103].

Німеччина – федеративна республіка, що в адміністративному плані поділяється на 16 федеральних земель (Берлін є столицею федеративної республіки та центром федеральної землі, а Гамбург – центр федеральної землі й вільне місто), які здійснюють автономну політику щодо власного функціонування, а також й освіти, а тому на рівні із загальнодержавними нормативними актами визначальну роль відіграють закони та розпорядження окремих земель [6, с. 74].

Аналіз нормативно-правових актів Німеччини в галузі професійної освіти, зокрема дуального навчання, свідчить про неоднорідність та певною мірою неузгодженість у деяких питаннях [15, с. 56]. Уважаємо також за необхідне закцентувати увагу на тому, що, крім уже згаданих вище загальнообов'язкових федеративних нормативних актів, діють спеціальні земельні закони, що стосуються створення та функціонування університетів, які здійснюють підготовку за дуальною формою навчання (*Berufsakademien*), а також звернемо увагу на мережу дуальних університетів у різних федеральних землях Німеччини. Найбільше їх функціонує в Гамбурзі, Гессені, Нижній Саксонії, Шлезвіг-Гольштейні та Саарланді. До прикладу, у 2003 р. у Берліні був прийнятий Закон про інтеграцію Берлінського університету кооперативної освіти до Берлінського університету прикладних наук (*FHW*), а також відбувся процес інтеграції професійної академії як самостійного факультету до нинішньої Берлінської вищої школи економіки і права (*Hochschule für Wirtschaft und Recht Berlin - HWR*). Це саме стосується і Тюрингії, де законом від 2 липня 2016 року Державна вища школа була перетворена на Дуальну вищу школу Гера-Айзенах (*Dual Hochschule Gera-Eisenach/DualHSchulG TH*). Нині в Німеччині є п'ять федеральних земель, де розташовані найбільші університети дуальної системи освіти, що надають професійну освіту: Гамбург, Гессен, Нижня Саксонія, Саар і Саксонія. Більшість з них є приватними, лише в Саксонії є державний кооперативний університет (*Berufsakademie*); у 2009 р. у Баден-Вюртемберзі створено дуальний університет; а в 2018 р. у Шлезвіг-Гольштейні – бізнес-академія була перетворена на дуальний університет, що знаходиться в приватному управлінні [6, с. 28].

З метою ефективної підготовки фахівців за дуальною формою навчання в Німеччині в низці федеральних земель були створені міжуніверситетські установи для поширення та подальшого розвитку дуальної системи навчання [17]. Це стосується: Баварії – дуальний університет (*hochschule dual*), Бранденбургу - Агентство дуального навчання Бранденбурга (*Agentur Duales Studium Land Brandenburg*), Гессену – Дуальний університет в Гессені (*Duales Studium Hessen*) та Рейнланд-Пфальцу – Кооперативний державний університет землі Рейнланд-Пфальц (*Duale Hochschule Rheinland-Pfalz*). У деяких регіонах ці організації встановлюють особливі стандарти дуального навчання, наприклад, у формі типових угод про співпрацю між закладом вищої освіти (ЗВО) та організаціями-партнерами, що здійснюють практичну підготовку здобувачів. Хоча такі стандарти не мають юридично обов'язкової сили, вони слугують для гармонізації та забезпечення якості освіти в межах держави [6, с. 28].

Дуальна форма здобуття професійної освіти по-різному закріплена в законодавстві федеральних земель. Нині, лише чотири землі (Баден-Вюртемберг, Берлін, Рейнланд-Пфальц і Тюрингія) мають комплексне правове регулювання дуального навчання. Хоча і в них не бракує певної строкатості, наприклад, регіональні закони про вищу освіту в Баден-Вюртемберзі та Тюрингії стосуються виключно одного, провідного ЗВО, хоча програми дуального навчання реалізуються і в інших освітніх закладах землі. У Баден-Вюртемберзі – це Баден-Вюртемберзький кооперативний державний університет (*DHBW*), а в Тюрингії – Гера-Айзенахський кооперативний державний університет (*DHGE*).

Державні закони про вищу освіту Бремена та Шлезвіг-Гольштейну мають значно менше правових норм щодо дуального навчання. Однак кількість законодавчих актів про вищу освіту в землях Баварії, Бранденбургу, Гамбургу, Гессені, Саксонії-Ангальт та Саарланді ще менша. Тут дуальна форма навчання згадується досить фрагментарно. У законах про вищу освіту земель Мекленбург-Передня Померанія, Нижня Саксонія, Північний Рейн-Вестфалія та Саксонія взагалі відсутні положення про дуальне навчання, діють загальнодержавні нормативно-правові акти [6, с. 28].

Вимоги до вступу на дуальну форму навчання є досить неоднорідними, як і загальне юридичне закріплення. Скажімо, у деяких землях здобувачі, які вступають на дуальну форму навчання мають укласти договори про навчання, а в інших лише трудовий договір. Законодавчі вимоги, що чітко регламентують це питання, містяться лише в законах Баден-Вюртемберга, Берліна, Бранденбурга, Бремена, Рейнланд-Пфальца, Тюрингії. Також конкретні положення про вступ на дуальну форму навчання можна знайти в законах про професійні академії. Загалом, такі документи мають федеральні землі: Гамбург, Гессен, Нижня Саксонія, Саар, Саксонія, Шлезвіг-Гольштейн. У них

містяться конкретні та детальні інструкції щодо вступу на дуальну форму здобуття професійної освіти. У Берліні та Гамбурзі ці питання висвітлені в Законі про приєднання Берлінського університету кооперативної освіти до Берлінського університету прикладних наук (*Gesetz zur Eingliederung der Berufsakademie Berlin in die Fachhochschule für Wirtschaft Berlin (WirtFHSchulEinglG)*) та Законі про створення та діяльність Гамбурзького університету кооперативної освіти (*Gesetz über die Errichtung und den Betrieb der Beruflichen Hochschule Hamburg (BHHG)*).

Положення, в яких регламентуються правила створення та діяльності закладів освіти за дуальною формою навчання та організацію навчальних підприємств, мають 11 німецьких земель: Баден-Вюртемберг, Берлін, Бранденбург, Бремен, Гамбург, Гессен, Рейнланд-Пфальц, Саар, Саксонія-Ангальт, Шлезвіг-Гольштейн, Тюрингія. У цих документах співпраця між закладами освіти та навчальними підприємствами/фірмами визначається як особливість дуального навчання (Гессен та Саарланд). У законі про вищу професійну освіту в землі Бранденбург така співпраця розглядається виключно між професійними академіями та фірмами-партнерами, а в Саксонії-Ангальт, Шлезвіг-Гольштейн і Тюрингії в нормативних документах містяться положення про організацію змістовного й організаційного взаємозв'язку між ЗВО й навчальними підприємствами. У Саксонії наявні постанови про регулювання правил проведення іспитів, а також правила навчання за освітніми програмами, що не стосуються безпосередньо програми дуального навчання. Таким чином, цю землю можна охарактеризувати як таку, що не має законодавчого регулювання співпраці між закладами освіти та навчальними підприємствами.

Закони про вищу професійну освіту земель Баварія, Мекленбург-Передня Померанія, Нижня Саксонія та Північний Рейн-Вестфалія також не містять положень про взаємозв'язок місць навчання, однак, вони містяться в законах про професійні академії цих регіонів і, як правило, дають лише побіжні змістові характеристики програм дуального навчання. Тому університети дуального навчання в зазначених землях мають самостійно досягти зобов'язуючої домовленості щодо змісту практичного навчання, а також координації термінів його проведення. У Гессені, Нижній Саксонії та Саарланді зміст і терміни академічної та практичної підготовки узгоджуються в рамковому плані навчання кожного закладу освіти.

Більшість земель не мають у своїх законах жодних роз'яснень щодо конкретних організаційних та комітетських структур у дуальних програмах навчання. Лише в кількох землях передбачені загальнодержавні комітети, що можуть бути використані в інтересах дуального навчання. Наприклад, Земельна рада вищої освіти в Бранденбурзі може консультувати з питань планування, створення та реалізації програм дуального навчання, а в Рейнланд-Пфальці діє Земельна комісія з питань дуального навчання, однак, вона не передбачає роботу з фірмами-партнерами. У двох федеральних землях діють положення, що спрямовані на безпосередню інтеграцію партнерів із дуальної практики в організаційні та комітетські структури університетів. Так, у Бремені представники компанії є членами ради кожного факультету, де здійснюється підготовка за дуальною формою навчання, а у Баден-Вюртемберзі партнери з практики можуть брати участь в університетській раді, сенаті, комісії із забезпечення якості та предметних комісіях.

Схожа ситуація і в Тюрингії, де участь партнерів з практики можлива в раді університету та в координаційно-навчальній комісії. У Берліні законом про інтеграцію Берлінського університету кооперативної освіти до Берлінської школи природничих наук також передбачається створення подвійної спеціалізованої комісії, в якій можуть брати участь представники компаній-партнерів. У Гамбурзі Закон про створення та діяльність Гамбурзького університету кооперативної освіти (*BHH*) передбачає створення ради засновників, що згодом замінена на раду університету, яка за рахунок автономності може регулювати питання дуального навчання на місцевому рівні. Закони про професійні академії в усіх землях Німеччини мають різні положення щодо організаційних і комітетських структур у програмах дуального навчання. Наприклад, у Гессені та Саарі функціонує опікунська рада за участю компаній, що беруть участь у навчанні, тоді, як у Шлезвіг-Гольштейні вони не діють; у Нижній Саксонії працює державна опікунська рада без участі компаній, що беруть участь у навчанні, а в Саксонії – місцева навчальна комісія для кожного напрямку навчання за участі підприємств. У Бремені, Бранденбурзі, Гессені, Рейнланд-Пфальці і Тюрингії питання викладацького складу на дуальних програмах навчання регулюються в загальних положеннях про вищу професійну освіту. Однак, лише в Бранденбурзі та Тюрингії, визначають конкретні вимоги до викладацького складу, наприклад, у Бранденбурзі вони обмежуються викладацьким складом університету кооперативного навчання. В інших федеральних землях деякі нормативні акти стосуються вимог оплати праці викладачів, які задіяні у викладанні за дуальними програмами навчання (Гессен); викладацьких прав та обов'язків (Рейнланд-Пфальц, Тюрингія, Бремен) тощо. У Гамбурзі, Гессені, Нижній Саксонії, Саарі, Саксонії, Шлезвіг-Гольштейні вимоги до викладацького складу стосуються виключно прийняття на викладацьку посаду.

Ще одним важливим аспектом, який, на нашу думку, має бути висвітлений – це забезпечення якості програм дуального навчання на законодавчому рівні. Варто зазначити, що для Німеччини,

незважаючи на тривалу практику впровадження дуального навчання, це досі залишається дискусійною темою. Причиною цього є той факт, що дуальне навчання має тісний взаємозв'язок між ЗВО та підприємством, як з точки зору змісту, так і його організації і часто є особливо складним і схильним до невдачі [8; 9; 10; 11; 16; 17]. Тому іноді застосовуються спеціальні заходи забезпечення якості, такі як: управління процесами, що найкращим чином пов'язують і контролюють співпрацю ЗВО і компаній-партнерів, навчання викладацького складу методам зв'язку теорії і практики на семінарах і лекціях, а також різні процедури оцінювання співпраці за місцем навчання, набуття компетентностей студентами, які навчаються за дуальною формою навчання або рівня викладацької компетентності серед викладачів [16, с. 170].

Проблема забезпечення якості навчання також відіграє ключову роль у чисельних заявах та рекомендаціях різних комітетів та асоціацій з питань дуального навчання [3; 4; 5; 11; 12]. Відповідальність за забезпечення якості навчання лежить виключно на ЗВО, причому не тільки за етапи навчання, а й за практику в компаніях-партнерах: *«заклад вищої освіти, що присуджує ступінь, не може делегувати рішення про зміст і організацію навчальної програми, прийом, визнання і зарахування, призначення і оцінку результатів іспитів, адміністрування іспитів і даних про студентів, про процедури забезпечення якості, а також про критерії та процедури відбору викладацького складу»* [14]. Як свідчить аналіз нормативних актів, загальні вимоги щодо забезпечення якості навчання та викладання містяться в усіх державних актах про професійну освіту в ЗВО. Це ж стосується і проведення акредитації, що за бажанням закладу освіти та фірм-партнерів можуть мати форму сертифікації освітніх програм, систем забезпечення якості навчання та викладання або інших процедур оцінювання чи аудиту, погоджених з Акредитаційною радою та відповідним державним міністерством [14].

В усіх федеральних землях, за винятком Саксонії, ЗВО та дуальні університети зобов'язані пройти акредитацію. У Саксонії ЗВО, як правило, вільні у виборі акредитації або іншого типу оцінювання. У 2017 р., унаслідок реформи акредитаційної системи, між усіма землями було укладено «Державний договір про організацію спільної системи акредитації для забезпечення якості навчання та викладання». Відповідно було вперше встановлено обов'язкове загальнонаціональне визначення програми дуального навчання. Документ урахував рекомендації Німецької ради з природничих та гуманітарних наук [5] і, таким чином, став основою для створення «Освітніх програм з особливими вимогами до профілю» (*Handreichung der AG "Studiengänge mit besonderem Profilsanspruch*), що регулюють процес акредитації освітніх програм за дуальною формою навчання. Згідно з цим документом навчальні програми можуть бути акредитовані як дуальні *«якщо місця навчання (ЗВО/професійна академія та компанія) систематично пов'язані між собою як змістом, організацією, так і договірними засадами»*. Це визначення встановлює чітке розмежування між навчально-інтегрованими, практико-інтегрованими та професійно-інтегрованими навчальними програмами, що, як правило, не мають такого тісного зв'язку між ЗВО/професійною академією та підприємством як навчально-інтегрований, практико-інтегрований та професійно-інтегрований формати. Зазначимо, що лише останні вважаються програмами дуального навчання. В процесі навчання за дуальною формою співпраця з неуніверситетськими партнерами має бути врегульованою договором та описана на веб-сайті університету [14]. Вимоги, що стосуються програм дуального навчання, наразі прийняті всіма федеральними землями та закріплені у відповідному державному законодавстві у формі постанов про акредитацію навчання. Варто зазначити, що в Саксонії, як уже згадувалось, не передбачено обов'язкового проходження акредитації державними ЗВО, однак деякі вимоги було імплементовано в Саксонський указ про акредитацію навчання (*SächsStudAkkVO*). Це пов'язане з тим, що відповідно до Закону про вищу професійну освіту землі, ЗВО мають не обов'язок, а право здійснювати процедури акредитації, а професійні академії на відміну від ЗВО, повинні мати акредитацію своїх навчальних програм. Загалом, зміст положення «Освітніх програм з особливими вимогами до профілю» підняв планку для присудження знаку якості Ради з акредитації: *«що стосується дуальних навчальних програм, в яких ЗВО співпрацюють з компаніями, то федеральні землі вперше визнали термін «дуальний» і, таким чином, надали йому юридичного підґрунтя»* [3].

Висновки. Здійснений нами аналіз нормативно-правового забезпечення дуальної професійної освіти в Німеччині показав його строкатість, адже в кожній із земель питання створення та функціонування дуальних університетів, співпраця з фірмами-партнерами, правила вступу, зміст теоретичного та практичного етапів, терміни навчання визначаються окремо. Установлено, що якщо у федеральній землі, в якій немає власної правової норми, яка б регулювала те чи інше питання організації дуального навчання, то вона послуговується загальнодержавним законом про професійну освіту. Звісно, така ситуація не може повною мірою сприяти ефективній організації освітнього процесу по всій державі, але, зважаючи на федеративний устрій Німеччини, різний рівень економічного розвитку земель та їх потреби у фахівцях різних напрямів, вважаємо, що вона цілком є доречною, про що свідчить також успіх дуальної форми навчання не лише в цій країні, а й далеко за її межами.

Перспективами подальших досліджень вважаємо вивчення загальнодержавних законодавчих актів регулювання дуальної системи професійної освіти в Німеччині, з метою кращого розуміння змісту дуальної професійної освіти та можливостей запозичення іноземного досвіду в освітню законодавчу базу України.

Література

1. Гуревич Р. С., Опушко Н. Р., Фрицюк В. А. Дуальна система освіти – ефективний чинник реформування підготовки майбутніх фахівців. Лідери XXI століття. Погляд у майбутнє: Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції 22-23 жовтня 2022 р. / За заг. ред. Романовського О. Г. Х. : НТУ «ХП», 2022. с.103-108.
2. Ausbilder-Eignungsverordnung. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/ausbeignv_2009/BJNR008800009.html (Accessed 4 Des 2022)
3. BIBB Bundesinstitut für Berufsbildung (2017). Empfehlung des Hauptausschusses des Bundesinstituts für Berufsbildung vom 21. Juni 2017 zum dualen Studium. Bundesanzeiger. URL: <https://www.bibb.de/dokumente/pdf/HA169.pdf> (Accessed 4 Des 2022)
4. DGB Deutscher Gewerkschaftsbund (2019). Position des DGB zum Dualen Studium (2. überarbeitete Auflage). URL: <https://www.dgb.de/downloadcenter/++co++do13aac4-dec4-11e9-acoa-52540088cada>
5. DIHK Deutscher Industrie- und Handelskammertag (2018). Hochschulpolitische Leitlinien. Positionspapier. Berlin, Brüssel. URL: <https://www.dihk.de/resource/blob/3198/0271f7ae93c1a4edaa62f5bc9e8c55e4/hochschulpolitische-leitlinien-data.pdf> (Accessed 4 Des 2022)
6. Duales Studium: Umsetzungsmodelle und Entwicklungsbedarfe. Bielefeld, 2022.
7. Ebner Ch., Uhly A. Entstehung und Merkmale des dualen Ausbildungssystems. Bundeszentrale für politische Bildung. 27.05.2016. URL: <http://www.bpb.de/gesellschaft/bildung/zukunft-bildung/228394/entstehung-und-merkmale>. (Accessed 4 Des 2022)
8. Gerstung, Valeska, Deuer, Ernst (2020). Theorie-Praxis-Verzahnung im dualen Studium – Optimierungspotenziale aus Sicht der Studierenden. DHBW Forschungsbericht 6/2020. Stuttgart. URL: https://www.dhbw.de/fileadmin/user_upload/Dokumente/Schrifterzeugnisse/Panelstudie_Theorie-Praxis-Verzahnung_im_dualen_Studium_Optimierungspotenziale_aus_Sicht_der_Studierenden_Forschungsbericht_6_2020_.pdf (Accessed 4 Des 2022)
9. Gerstung Valeska, Deuer Ernst (2021). Ein Markenzeichen auf dem Prüfstand: Die studentische Perspektive auf die Theorie-Praxis-Verzahnung im dualen Studium. DHBW Forschungsbericht 8/2021. Stuttgart. URL: https://www.dhbw.de/fileadmin/user_upload/Dokumente/Schrifterzeugnisse/Forschungsbericht_8_2021_Gerstung_Deuer_2021_Markenzeichen_auf_dem_Pruefstand_Teil1_Forschungsbericht_8_2021.pdf (Accessed 4 Des 2022)
10. Hesser Wilfried, Langfeldt Bettina (2017). Das duale Studium aus Sicht der Studierenden. URL: http://opus.ub.hsu-hh.de/volltexte/2017/3155/pdf/22.01.2017_Final_Bericht_Duales_Studium_mit_DB_1.pdf (Accessed 4 Des 2022)
11. HRK Hochschulrektorenkonferenz (2000). Gemeinsame Erklärung zum Dualen Hochschulstudium. Hochschulrektorenkonferenz und Bundesvereinigung der Deutschen Arbeitgeberverbände vom 20.03.2000. Abgerufen von <https://www.hrk.de/positionen/beschluss/detail/gemeinsame-erklaerung-zum-dualen-hochschulstudium/> (Accessed 4 Des 2022)
12. Juso-Bundeskongress (2017). Endlich Rechtssicherheit für Dual Studierende schaffen! URL: https://jusobuko.de/app/uploads/2018/05/c7_endlich-rechtssicherheit-fuer-dual-studierende-schaffen.pdf (Accessed 4 Des 2022)
13. Krone, Sirikit (2019). Qualitätsstandards und deren Sicherung in dualen Studiengängen. Eine Studie zu den Angeboten in Baden-Württemberg, außerhalb der Dualen Hochschule. URL: https://wap.igmetall.de/docs_Studie_QUS_Vollversion_update_1219_a55c1e0c3cc293127f8c157535725e2a_cacc46b8.pdf (Accessed 4 Des 2022)
14. KMK Kultusministerkonferenz (2017). Musterrechtsverordnung gemäß Artikel 4 Absätze 1-4 Studienakkreditierungsstaatsvertrag. Beschluss der Kultusministerkonferenz vom 07.12.2017. URL: <https://www.akkreditierungsrat.de/sites/default/files/downloads/2019/Musterrechtsverordnung.pdf> (Accessed 4 Des 2022)
15. Lisa Mordhorst, Sigrun Nickel. Grenzenloses Wachstum? Entwicklung des dualen Studiums in den Bundesländern. Arbeitspapier Nr. 212, November 2019. 174 p.
16. Ratermann, Monique (2015). Verzahnung von akademischen und betrieblich-beruflichen Lerninhalten und -orten. Dual Studieren im Blick. Entstehungsbedingungen, Interessenlagen und Umsetzungserfahrungen in dualen Studiengängen. Wiesbaden. S. 167–210.
17. Wolter, Andrä; Kamm, Caroline; Lenz, Katharina; Renger, Peggy & Spexard, Anna (2015). Potenziale des dualen Studiums in den MINT-Fächern. Eine empirische Untersuchung. acatech Studie. URL: <https://www.acatech.de/publikation/potenziale-des-dualen-studiums-in-den-mint-faechern-eine-empirische-untersuchung/> (Accessed 4 Des 2022).

References

1. Hurevych R.S., Opushko N.R., Frytsiuk V.A. Dualna systema osvity – efektyvnyi chynnyk reformuvannya pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv [Dual education system is an effective factor in reforming the training of

- future specialists]. *Lidery KhKhI stolittia. Pohliad u maibutnie*: Materialy VI Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii 22-23 zhovtnia 2022 r. / Za zah. red. Romanovskoho O. H. Kharkiv. : NTU «KhPI», 2022. 127 s. (s.103-108).
2. Ausbilder-Eignungsverordnung. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/ausbeignv_2009/BJNR008800009.html (Accessed 4 Des 2022)
 3. BIBB Bundesinstitut für Berufsbildung (2017). Empfehlung des Hauptausschusses des Bundesinstituts für Berufsbildung vom 21. Juni 2017 zum dualen Studium. *Bundesanzeiger*. URL: <https://www.bibb.de/dokumente/pdf/HA169.pdf> (Accessed 4 Des 2022)
 4. DGB Deutscher Gewerkschaftsbund (2019). Position des DGB zum Dualen Studium (2. überarbeitete Auflage). URL: <https://www.dgb.de/downloadcenter/++co++do13aac4-dec4-11e9-acoa-52540088cada>
 5. DIHK Deutscher Industrie- und Handelskammertag (2018). Hochschulpolitische Leitlinien. Positionspapier. Berlin, Brüssel. URL: <https://www.dihk.de/resource/blob/3198/0271f7ae93c1a4edaa62f5bc9e8c55e4/hochschulpolitische-leitlinien-data.pdf> (Accessed 4 Des 2022)
 6. Duales Studium: Umsetzungsmodelle und Entwicklungsbedarfe. Bielefeld, 2022. 84 s.
 7. Ebner Ch., Uhly A. Entstehung und Merkmale des dualen Ausbildungssystems. *Bundeszentrale für politische Bildung*. 27.05.2016. URL: <http://www.bpb.de/gesellschaft/bildung/zukunft-bildung/228394/entstehung-und-merkmale>. (Accessed 4 Des 2022)
 8. Gerstung, Valeska, Deuer, Ernst (2020). Theorie-Praxis-Verzahnung im dualen Studium – Optimierungspotenziale aus Sicht der Studierenden. DHBW Forschungsbericht 6/2020. Stuttgart. URL: https://www.dhbw.de/fileadmin/user_upload/Dokumente/Schrifterzeugnisse/Panelstudie_Theorie-Praxis-Verzahnung_im_dualen_Studium_Optimierungspotenziale_aus_Sicht_der_Studierenden_Forschungsbericht_6_2020.pdf (Accessed 4 Des 2022)
 9. Gerstung Valeska, Deuer Ernst (2021). Ein Markenzeichen auf dem Prüfstand: Die studentische Perspektive auf die Theorie-Praxis-Verzahnung im dualen Studium. DHBW Forschungsbericht 8/2021. Stuttgart. URL: https://www.dhbw.de/fileadmin/user_upload/Dokumente/Schrifterzeugnisse/Forschungsbericht_8_2021_Gerstung_Deuer_2021_Markenzeichen_auf_dem_Pruefstand_Teil1_Forschungsbericht_8_2021.pdf (Accessed 4 Des 2022)
 10. Hesser Wilfried, Langfeldt Bettina (2017). Das duale Studium aus Sicht der Studierenden. URL: http://opus.ub.hsu-hh.de/volltexte/2017/3155/pdf/22.01.2017_Final_Bericht_Duales_Studium_mit_DB_1.pdf (Accessed 4 Des 2022)
 11. HRK Hochschulrektorenkonferenz (2000). Gemeinsame Erklärung zum Dualen Hochschulstudium. Hochschulrektorenkonferenz und Bundesvereinigung der Deutschen Arbeitgeberverbände vom 20.03.2000. Abgerufen von <https://www.hrk.de/positionen/beschluss/detail/gemeinsame-erklaerung-zum-dualen-hochschulstudium/> (Accessed 4 Des 2022)
 12. Juso-Bundeskongress (2017). Endlich Rechtssicherheit für Dual Studierende schaffen! URL: https://jusobuko.de/app/uploads/2018/05/c7_endlich-rechtssicherheit-fuer-dual-studierende-schaffen.pdf (Accessed 4 Des 2022)
 13. Krone, Sirikit (2019). Qualitätsstandards und deren Sicherung in dualen Studiengängen. Eine Studie zu den Angeboten in Baden-Württemberg, außerhalb der Dualen Hochschule. URL: https://wap.igmetall.de/docs_Studie_QUS_Vollversion_update_1219_a55c1e0c3cc293127f8c157535725e2acc46b8.pdf (Accessed 4 Des 2022)
 14. KMK Kultusministerkonferenz (2017). Musterrechtsverordnung gemäß Artikel 4 Absätze 1-4 Studienakkreditierungsstaatsvertrag. Beschluss der Kultusministerkonferenz vom 07.12.2017. URL: <https://www.akkreditierungsrat.de/sites/default/files/downloads/2019/Musterrechtsverordnung.pdf> (Accessed 4 Des 2022)
 15. Lisa Mordhorst, Sigrun Nickel. Grenzenloses Wachstum? Entwicklung des dualen Studiums in den Bundesländern. Arbeitspapier Nr. 212, November 2019. 174 p.
 16. Ratermann, Monique (2015). Verzahnung von akademischen und betrieblich-beruflichen Lerninhalten und -orten. *Dual Studieren im Blick. Entstehungsbedingungen, Interessenlagen und Umsetzungserfahrungen in dualen Studiengängen*. Wiesbaden. S. 167–210.
 17. Wolter, Andrä; Kamm, Caroline; Lenz, Katharina; Renger, Peggy & Spexard, Anna (2015). Potenziale des dualen Studiums in den MINT-Fächern. Eine empirische Untersuchung. acatech Studie. URL: <https://www.acatech.de/publikation/potenziale-des-dualen-studiums-in-den-mint-faechern-eine-empirische-untersuchung/> (Accessed 4 Des 2022).